

A black and white photograph of a man and a woman. The man, on the left, is wearing a dark suit jacket over a light-colored shirt and is looking towards the woman with a serious expression. The woman, on the right, has voluminous, light-colored hair and is looking back at him with a stern, somewhat angry expression. The background is blurred, suggesting an outdoor setting.

ANTON PAVLOVIČ ČECHOV

VIŠŇOVÝ SAD

SLOVENSKÉ
KOMORNÉ
DIVADLO

Slovenské komorné divadlo Martin uvádza

ANTON PAVLOVIČ ČECHOV

VIŠŇOVÝ SAD

preklad Vladimír Strnisko

dramaturgia Monika Michnová

hudba Róbert Mankovecký

scéna Pavel Borák

svetelný dizajn Ján Ptačin

kostýmy Peter Čanecký

spolupráca na maskách Juraj Steiner

pohybová spolupráca Juraj Letenay

réžia Roman Polák

predstavenie vedie Janka Nosálová

text sleduje Darina Mázorová

Premiéra 11. novembra 2017 v Národnom dome SKD Martin.

Prvá premiéra divadelnej sezóny 2017/2018.

566. premiéra Slovenského komorného divadla Martin.

Scénu, stavbu, osvetlenie, zvuk, rekvizity, kostýmy a parochne pod vedením Karola Čičmanca, Petra Klauďinyho a Mariána Frkáňa realizovali: Mária Brachňáková, Zuzana Jankesová, Jaroslava Horičková, Soňa Mušáková, Anna Paulovičová, Peter Bartoš, Juraj Bojnický, Jaroslav Daubner, Vladimír Kubis, Dušan Gabona, Peter Pecko, Miroslav Kopas, Pavol Janský, Daniel Kovalčík, Ján Kurhajec, Zdeněk Polášek, Matej Neradil a Matej Zachar.

Z VEREJNÝCH ZDROJOV
PODPORIL FOND
NA PODPORU UMENIA

u. fond
na podporu
umenia

osoby a obsadenie

Ľubov Andrejevna Ranevská

Jana Olhová

Aňa, jej dcéra

Jana Kovalčíková

Varia, jej nevlastná dcéra

Lucia Jašková

Leonid Andrejevič Gajev, jej brat

Ján Kožuch

Jermolaj Alexejevič Lopachin, podnikateľ

Marek Geišberg

Peter Sergejevič Trofimov, študent

Jaroslav Kysel

Simeonov-Piščík, statkár

Michal Gazdík

Šarlota Ivanovna, guvernanka

Ľubomíra Krkošková

Jepichodov, účtovník

Tomáš Grega

Duňaša, slúžka

Barbora Palčíková

Firs, komorník

Viliam Hriadel a. h.

Jaša, sluha

Daniel Žulčák

pocestný

Ján Barto a. h.

Viliam Hriadel, Daniel Žulčák, Lucia Jašková

Ján Kožuch, Jana Olhová, Michal Gazdík

AŇA: Zbohom, dom!
Zbohom, starý život!
TROFIMOV: Vitaj, nový život!...

Višňový sad, 4. dejstvo

Višňový sad, svoje posledné dielo, napísal Anton Pavlovič Čechov (1860 - 1904) v priebehu roka 1903 na Jalte, kde sa liečil na tuberkulózu. Bol smrteľne chorý a vedel, že pracuje na svojej poslednej hre – umeleckom testamente, ktorý uzavrel jeho tvorbu stojacu na rozhraní 19. a 20. storočia.

Písal pomaly, išlo mu to veľmi ťažko. V listoch manželke, herečke Moskovského umeleckého divadla (MCHAT) Olge Knipperovej nachádzame nespokojnosť aj pochybnosti: „Som od všetkého tak vzdialený, že začínam strácať odvalu. Zdá sa mi, že ako spisovateľ som skončil, a každá veta, ktorú napíšem, mi pripadá priemerná a úplne zbytočná“. Keď sa pustil do prepisovania rukopisu, vyčítal hre psychologické omyly, prídlhé pasáže, neospravedlniteľné neobratnosti v dialógu. Rozhodol sa, že prepracuje pasáže, s ktorými nie je spokojný, a to napriek tomu, že na jeho hru už netrpezlivo čakal súbor MCHAT-u na čele s režisérom K. S. Stanislavským. Svojej žene sa zveril: „Som stále slabý a kašlem. Píšem každý deň; nie veľa, ale píšem. Keď ti hru pošlem a prečítaš si ju, uvidíš, čo by sa dalo urobiť

Čechov číta *Višňový sad* členom divadla MCHAT, pre ktorú hru napísal.

s touto témou v priaznivých podmienkach: čiže pri dobrom zdraví. No teraz je to hanba, píšem dva riadky za deň, uspokojím sa s tým, čo napíšem... (...) Vlečie sa to, vlečie sa to, a práve preto, že sa to vlečie, mi moja hra teraz pripadá ako niečo nesmierne, obrovské, naháňa mi strach a stratil som na ňu akúkoľvek chuť.“ Po odoslaní rukopisu do Moskvy dodal: „Napísal som živé postavy, to je pravda, ale či hra za niečo stojí, neviem. (...) Bolo pre mňa nesmierne ťažké napísať túto hru!“¹

Višňový sad po prvý raz uviedli v Stanislavského réžii v januári 1904 v Moskovskom umeleckom divadle. Dnes vieme, že táto Čechovova hra patrí k vrcholom dramatickej literatúry, k tomu, čo sa nazýva „klasika“, a spolu s ďalšími autorovými hrami ju pravidelne uvádzajú divadlá po celom svete.

¹Úryvky z autorovej korešpondencie uvádza napríklad: Troyat H.: *Tchekhov*, Flammarion, 1984.

Čechov, lekár a spisovateľ, sa počas celého svojho života občiansky angažoval, neúnavne pracoval, pomáhal stavať školy, poskytoval knihy do knižníc, bojoval za zlepšenie stavu nemocníc, venoval sa svojim pacientom a pomáhal ľuďom v núdzi. Bol veľmi činorodý, na druhej strane si však pochvaloval lenivosť, pokoj na rybačke, veselý tón spoločenských konverzácií, nekonečné prechádzky v lese a pobyt pri mori. Dva zdanlivo nezlučiteľné prístupy k životu.

Práve vo *Višňovom sade* otvoril Čechov podobne zásadný rozpor: na jednej strane stojí nepotrebná krásna kvitnúcich kvetov, nádherného, no neplodného sadu, a oproti nemu perspektíva, ktorú ponúka využitie pozemku sadu na

rekreačné účely pre verejnosť. Proti sebe stojí symbolická hodnota sadu a ekonomický prospech, ktorý môže sad jeho majiteľom priniesť.

Motív sadu sa objavil už v predchádzajúcich Čechovových dielach. Inšpirovali ho k tomu spomienky na detstvo, ako aj strata domu v Melichove pri Moskve, kde Čechov aj s rodinou žil v rokoch 1892 až 1899. Kvôli dlžobám boli nútení dom predať, pričom nový majiteľ dal okamžite vyrúbať nádherný sad, ktorý ho obklopoval. Keď predal drevo, vyhlásil sa za nesolventného a celý majetok sa dostal na dražbu.

Lopachinov plán počíta so zbúraním domu, vyrúbaním sadu a rozparcelovaním pozemku. Je to riešenie, ktoré je v súlade s jeho logikou, no zároveň riešenie, ktoré majitelia panstva v rámci svojej logiky nemôžu prijať. Nepočúvajú Lopachinove argumenty iba preto, že sú už apatickí a nezodpovední? Keby Lopachin nechal vyťať sad, oblasť, v ktorej sa nachádza, by stratila svoju výnimočnosť, stalo by sa z nej nerozpoznateľné územie bez mena a identity. Lopachinov návrh zahŕňa obetovanie symbolických hodnôt v prospech hodnôt ekonomických, na čom sa majitelia panstva nechcú podieľať. Priznávajú, že bez višňového sadu, a toho, čo pre nich predstavuje v symbolickej rovine, nedokážu žiť. Lopachinov pragmatický plán ich preto nemôže uspokojiť. *Višňový sad* nás tak stavia pred problém, ktorý nemá uspokojivé riešenie pre obe strany.

Lucia Jašková, Jana Olhová, Ján Kožuch, Michal Gazdík

LOPACHIN VERSUS RANEVSKÁ

Pozrime sa na argumenty jednej aj druhej strany, ako ich ponúka teatroológ a znalec Čechovovho diela Georges Banu².

Ktoré hlavné argumenty odôvodňujú Lopachinovu radikálnosť?

Slabý ekonomický prínos

Sad nie je výnosný, neprináša zisk. Jeho dekoratívna krása nezaväži ako argument, ak uvažujeme v duchu logiky založenej na výkonnosti.

Zrýchlená doba

Prostredníctvom vlaku sa sad stal prístupnejším; vzdialenosť, ktorá ho delí od mesta, možno ľahšie a rýchlejšie prekonať. Sad zaujíma letných hostí, pretože sa k nemu môžu jednoduchšie dostať. Lopachin ako prvý pochopil túto zmenu a odvoláva sa na ňu, keď spomína vyrúbanie višňového sadu v prospech rozparcelovania pozemku.

Demokratizácia

Podľa Lopachinovho plánu prestane byť višňový sad chráneným územím a otvorí sa letným hosťom. Úzky okruh pánov a ich služobníctva vystrieda rozšírený okruh novozobohatlíkov, ktorým sa zapáčili vidieckeho pôžitky.

Na druhej strane, aké argumenty proti vyrúbaniu sadu môžeme nájsť v Čechovovom texte?

Kultúrna prestíž

Keď Lopachin spomenie vyrúbanie sadu, Gajev vytiahne pádny argument: višňový sad sa spomína aj v *Encyklopedickom náučnom slovníku*. Dnes sa nad tým možno pousmejeme, avšak v Čechovovom Rusku išlo o kľúčové dielo, ekvivalent francúzskej *Encyklopédie* z 18. storočia. Gajev sa odvoláva na prestíž diela, do ktorého zaradili aj zmienku o sade, čo potvrdzuje dôležitosť sadu. Sad tvorí súčasť národného dedičstva.

Identifikácia

Je to opäť Gajev, kto formuluje ďalšiu výhradu voči Lopachinovým plánom: „Ak je vôbec v tomto kraji niečo zaujímavé, pozoruhodné, tak je to náš višňový sad...“ Nejde pritom o chvastanie: sad umožňuje identifikovať konkrétne územie, na ktorom sa nachádza. Vyrúbanie sadu spôsobí, že toto územie upadne do anonymity.

Pominuteľná krása

Sad oprávňuje svoju existenciu pominuteľnou nádherou kvitnúcich višní, ktorá uchvacuje a naplňa dušu iba na niekoľko dní v roku: táto krása fascinuje, pretože je prchavá. Treba si ju uchovať v spomienkach.

²Podľa: Banu G.: *Notre Théâtre, La Cerisaie, Cahier du spectateur*, Actes Sud, 1999, s. 160 – 165.

Jana Olhová, Jaroslav Kysel, Ján Kožuch

Režisér Roman Polák oslávil v priebehu skúšobného procesu inscenácie *Višňový sad* v Martine šesťdesiatku. S martin-ským DSNP (dnešným Slovenským komorným divadlom) začal spolupracovať v roku 1984. Od apríla 1988 do februára 1990 stál na čele súboru ako umelecký šéf. V decembri 2017 ukončil svoje pôsobenie na poste riaditeľa Činohry SND, kde s krátkou prestávkou pôsobí od apríla 2006.

Monika Michnová: Režiroval si už všetky Čechovove hry, medzi nimi spomeňme úspešnú martin-skú inscenáciu *Ivanova* z roku 2006, ktorá sa stala divadelnou udalosťou sezóny. Máš pocit, že Čechova poznáš? Rozumieš mu lepšie ako v minulosti?

Roman Polák: Neviem. Čechov je pre mňa stále dobrodružný autor. Nech režisér zvolí akúkoľvek formu, podstatné je nezabudnúť na obsah. Hry

majú svoju základnú tému, konflikt, ktorý je ľudsky pochopiteľný. Každá postava má zároveň svoju osobnú, „malú“ tragédiu, a preto majú Čechovove hry mnoho vrstiev.

Aká je základná téma *Višňového sadu*?

Je to odchod istej vrstvy spoločnosti do minulosti a príchod novej spoločenskej vrstvy. Čechov láskavo, ale predsa, kritizuje ruskú šľachtu, ktorá nie je schopná začleniť sa do prebúdajúceho sa buržoázneho sveta. Inscenačná tradícia v Čechách a na Slovensku väčšinou vytvárala akúsi nostalgiu za odchádzajúcou šľachtou, pričom podnikateľ Lopachin pôsobil ako necitlivý človek.

Posunom postáv – šľachty aj sluhov – viac do minulosti (v kostýmoch, štylizovaných gestách, použitím šľachtických titulov) sa zvýraznila časová priepasť medzi nimi a Lopachinom, ktorý sa viac podobá našim súčasníkom. Prečo si sa rozhodol pre tento posun?

Predpokladám, že Čechov zobrazoval šľachtu ako ľudí, ktorí sú navonok takí istí ako my, ale žijú v inom vnútornom svete. Keď sme sa snažili nájsť kľúč k *Višňovému sadu*, obrátili sme to naopak: pokúsme sa vytvoriť úplne kontrastné svety – náš svet a svet akejsi vzdialenej šľachty, pokúsme sa ich konfrontovať a hľadáme pozitíva a negatíva týchto svetov, keď dôjde k ich stretu. Tak vznikol nápad vytvoriť na prvý pohľad iný svet v rokokových kostýmoch a dať ho do kontrastu s Lopachinom, ktorý je našim súčasníkom. Svet šľachty a služobníctva je viditeľne iný ako svet zbohatlíka Lopachina. My skúmame tieto dva svety – a hoci sú rozdielne, nachádzame aj spoločné body: osobné

Jana Kovalčíková, Lucia Jašková

tragédie, túžby po láske, nepochopenia. Univerzálne ľudské túžby nachádzame v každej dobe. Toto považujem za zaujímavé a verím, že to odčítajú aj diváci. Na jednej strane stojí šľachta akoby z iného storočia, uvažuje inak, má iné priority, zvykla si žiť na dlh – nie z vlastnej práce, ale z práce iných ľudí. Na druhej strane prichádza to progresívne, súčasné, to „naše“, ktoré má však tiež svoje obmedzenia, pretože hoci sme schopní všetko speňažiť, dať všetkému finančný zmysel, je otázne, či sme šťastnejší a či vieme nájsť v niečom zmysluplnom kontinuitu. Verím, že napriek forme, ktorá môže byť prekvapivá a zvláštna, vznikla ľudská inscenácia – nie však v tom, že by bola prehnane láskyplná či sentimentálna; súčasťou ľudstva je aj temnota, krutosť, nevšímavosť k problémom iných – čiže inscenácia, v ktorej bude možné odčítať tieto ľudské tragédie, čo môže byť pre divákov svojím spôsobom katarzné.

Višňový sad si označil ako hru o odchádzaní istej spoločenskej vrstvy. Pre mňa je to podobenstvo o kríze, spoločenskej aj rodinnej.

Tá rodinná kríza je dosť podstatná. Je to hra o rozpade rodiny a rodinných vzťahov.

Aké je teda tvoje súčasné čítanie tej hry? V čom je pre nás téma *Višňového sadu* dnes aktuálna?

Základnou témou je odchádzanie nejakej spoločenskej vrstvy a príchod novej. Výmenu generácií zažívame aj dnes na Slovensku, v celej Európe. V našej inscenácii sme sa rozhodli jednu generáciu výrazne oddeliť, aby bolo jasné, že nejde o ľudí súčasných, ale minulých – napriek tomu však majú rovnaké túžby ako

my, to je možno téma, ktorá komunikuje so súčasnosťou. Často nie sme schopní pochopiť inú generáciu, ľudí iného názoru, máme jasnú predstavu o tom, čo je súčasné a moderné, chýba nám nadhľad a preto sa nedokážeme poučiť z minulosti, takže mnohokrát opakujeme chyby predchádzajúcich generácií. Oddelenie súčasnej a historickej doby v Čechovovej hre môže nás súčasníkov provokovať k úvahám, či sme schopní vnímať človeka minulosti ako skutočného človeka. Je v tom istá provokácia.

Na druhej strane verím, že Čechovova hra znesie túto štylizáciu. Ak sa naozaj snažíme poctivo riešiť dramatické vzťahy medzi postavami a ak sme nezabli vzťahovú rovinu, ktorá je v jeho hrách najzaujímavejšia, môže Čechov žiť po formálnej stránke mnohými a mnohými životmi. Podstatné je, či fungujú vzťahy medzi postavami, model rodiny, vzťah podnikateľa a ľudí, ktorí žijú na dlh a nevedia sa prispôbiť podnikateľskej dobe.

Hlavnou témou je teda stret generácií a odchádzanie jednej generácie, ale napriek tomu si môžeme rozobrať tému každej postavy v hre. Vzťahy medzi postavami sú univerzálne a podstatné je, či to vieme odčítať a či v mozaike postáv chápeme túžby a tragédie jednotlivcov, a rozumieme ich vzťahu k ostatným postavám.

V hre je aj stret symbolickej roviny – pominuteľnej krásy kvitnúceho sadu – s rovinou ekonomickou. Súhlasíš s tým, že tento problém nemá dobré riešenie? Na jednej strane je sentimentálne puto Ranevskej, jej spomienky na detstvo, a na druhej strane Lopachinov pragmatizmus.

Daniel Žulčák, Barbora Palčíková

Lubomíra Krkošková, Tomáš Grega

Určite sa neprikláňam ani na jednu zo strán, vždy sa snažím pochopiť psychológiu postáv, aspoň na javisku. Ranevská býva často stvárňovaná ako inteligentná, nostalgická, noblesná dáma, ktorá príde z Paríža. V pozadí však zostáva takmer zamlčané, že vlastne opustila svoju dcéru, keď bola Aňa ešte dieťa, že prehádzala celý majetok, že má milenca, ku ktorému sa nakoniec vracia, že peniaze, ktoré od bohatej tetušky vyprosila jej dcéra Aňa, ona plánuje minúť s milencom v Paríži, že je to skazená žena, ako o nej hovorí jej brat. Toto všetko vidíme, na druhej strane sa však snažíme dať tejto postave aj tragickosť, istý smútok z toho, že život sa jej nevydaril. Rad nešťastí, ktoré zažila, či už ich spôsobila ona sama alebo jej okolie, ju zničil. Ide ďalej, no nevieme, ako sa jej život skončí.

Lopachin sa z malých pomerov stal bohatým podnikateľom, kúpil panstvo, chce z neho urobiť výletnú štvrt' – jeho postava však má aj tri-štyri repliky, z ktorých cítiť pochybnosti, či to všetko má význam. Cítim z neho aj skepsu všetkých podnikateľov, ktorí si to možno verejne nepriznávajú, ale v súkromí, keď sa pozerajú na svoje pozemky pri mestách, vo vilových štvrtiach, si možno sami kladú otázku: Som bohatý a čo z toho mám, ak som sám alebo sa mi rúca rodina? Čechov je nezameniteľný v tom, že dokáže jednotlivé postavy a ich životy podať nesmierne autenticky. Užho nenájdeme postavu, ktorá by bola jednofarebná. Je iba neschopnosť hercov a režisérov prečítať tie postavy. Nejde iba o smiešne typy, ale každá z postáv má v sebe ľudskú tragiku. Čechov sa bude hrať, pokiaľ budeme schopní cítiť a vidieť na javisku živých ľudí s ich túžbami a tragickosťou.

Napriek tomu, že Čechov dal svojej hre podtitul *komédia*, jeho inscenačná tradícia sa viac prikláňa k dráme. „Je to komédia, a predsa nám nie je do smiechu“, napísal o nej srbský teatroológ Jovan Hristić. Ako vnímaš vzťah tragického a komického vo *Višňovom sade*?

Čechov vo svojich hrách vytvoril zmes tragického a komického. Pre režiséra je najväčším úspechom, ak sa mu podarí vytvoriť túto zmes tak, aby bola uveriteľná. Po celý svoj život som sa snažil hľadať vo vážnych veciach komické situácie a naopak, pretože náš život sa skladá presne z takýchto prvkov, tragických aj komických.

***Višňový sad* inscenuješ v Martine, kde si ako režisér začínal. Zároveň v tomto čase odchádzaš z postu riaditeľa Činohry SND. Z akými pocitmi sa ti pracuje?**

Z národného divadla odchádzam dobrovoľne, na základe vlastného rozhodnutia. Teším sa na „obdobie po riaditeľovaní“, bude to obdobie, kedy si sám pred sebou skontrolujem, či som stále ešte režisérom. Práve tu v Martine, kde som sa ako režisér narodil, si kladiem otázku, či moje réžie – bolo ich asi 145 – mali zmysel. Nech je odpoveď akákoľvek, podstatné je, že ma divadlo stále baví... Vzrušuje ma, keď počas skúšobného obdobia – hoci mám svoju predstavu, ako by všetko malo vyzeráť – zrazu na javisku, práve v tomto okamihu, vznikne niečo, zrodí sa to priamo pred vami, v súčinnosti režiséra a hercov, a situácia odrazu dostane takú pointu, akú by som nebol schopný vymyslieť pri stole. Toto je na divadle vzácné a krásne. Verím, že túto radosť zo vzniku čohosi zvláštneho a zaujímavého pocítia aj diváci v hľadisku.

Lucia Jašková, Jana Kovalčíková, Ján Barto

bulletin k inscenácii

Višňový sad

zostavila

Monika Michnová

foto zo skúšky

Branislav Konečný

layout propagačných materiálov

Dalibor Palenčík

tlač P+M Turany

cena 1€

Slovenské komorné divadlo

Divadelná 1, 036 80 Martin

Tel.: 043/ 422 40 98

www.divadlomartin.sk

riaditeľ

František Výrostko

umelecký šéf

Lukáš Brutovský

šéf výpravy

Jozef Ciller

Zriaďovateľom

Slovenského komorného divadla

je Žilinský samosprávny kraj.

ŽILINSKÝ
samosprávny kraj

Daniel Zulučka, Marek Gejšberg

generálny partner

hlavný partner

partner inscenácie

Vitajte v rodine Mercedes-Benz

Už od 19 999,- €*

Premýšľali ste niekedy nad tým, či by nemohli byť ozajstné sexice medzi autami aj praktické? Aby ste nemuseli vyrážať na lov sami? Toto je naša odpoveď: **Nová Trieda CLA Shooting Brake**. Neuveriteľne použiteľný estetický zážitok. Zvonka aj vnútri.

Navyš je v cene vozidla zahrnuté:

- havarijné a povinné zmluvné **poistenie na 3 roky** od spoločnosti Allianz - Slovenská poisťovňa, a.s.,
- **servis na 6 rokov** alebo do 160 000 km.

Vyskúšajte si harmonickú praktickosť ešte dnes.

MOTOR-CAR Martin s.r.o.
www.mercedesmartin.sk

RODINNÉ VINÁRSTVA,
KTORÉ V REŤAZCOCH NEKÚPITE

Vino? Jedine od Sommeliera.

MARTIN - ĽADOVEŇ 10:00 - 22:00 h.

www.sml.sk

VANKO + LECHAN

= VL

UŽ
OD ROKU
1997

www.vlmedia.sk

divadlo podporili

SSE - DISTRIBÚCIA

ČS – KA Mazorník, s.r.o.
Spoločnosť dodávateľ pohonných hmôt

MESSINX s.r.o.

divadlo podporili

hlavný mediálny partner

RÁDIO EXPRES

UVEA MEDIKLINIK

mediálni partneri

TURIEC ONLINE

STRETNEM ŤA V DIVADLE

premiéry sezóny 17/18

a. p. čechov

VIŠŇOVÝ SAD

trochu smutná komédia

s. zweig / l. brutovský

BIOLOGIA POLITIKA – FOUCHÉ!!!

rocková pseudoopera

w. shakespeare

KRÁĽ LEAR

(príbeh sveta)

tragédia o cestách k šialenstvu

d. gieselmann

FÓBIE

groteskný kolotoč

